

navchannia: dosvid, tendentsii, perspektyvy. Materialy IKh Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internetkonferentsii (m. Ternopil, 28 kvitnia, 2022). Ternopil: FOP Palianytsia V. A., 57-60. Dostupno: <https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/37883/2/MCTD_2022_Radchenko_OValue_principles_of_education_57-60.pdf>.

12. Shevchenko, S. V., 2018. Krytychne myslennia: sut, rozvytok, rol u navchalnomu protsesi [Critical Thinking: Essence, Development, Role in the Educational Process]. *Pedahohika i psykholohiia: dosvid i perspektyvy*, 2(14), 62-68.

13. Stratulat, N., Martina, O., Tretiak, N., Hordiichuk, M., Boieva, E., & Shvetsova, I., 2021. Speech Culture: Postmodern Dimensions of the Professional Standard. *Postmodern Openings*, 12(2), 367-386. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/12.2/313>.

DOI: <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2024-36-376-387>
УДК 371.172.159.9

Турлак Людмила Петрівна,

старший викладач кафедри гуманітарних дисциплін,

Дунайський інститут Національного університету «Одеська морська академія»
Ізмаїл, Україна.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-9426>

n.turlak@ukr.net

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СВІТОГЛЯДНА ОСНОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ФАХІВЦЯ МОРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Стаття присвячена питанню щодо необхідності формування толерантності як світоглядного вектору професіонала ХХІ століття. Це обумовлено потребами сучасного мультикультурного суспільства, члени якого могли б свідомо конструювати професійний та культурний простір, спілкуватись і співпрацювати один із одним.

На підставі аналізу відомостей та матеріалів фахово-орієнтованих джерел проаналізовано особливості світогляду, культури та професійної адаптації працівників морської галузі у складі мультинаціонального екіпажу судна. Міжособистісна взаємодія в умовах мультинаціонального екіпажу судна, потенційно здатна спровокувати етно-конфесійні, політичні, світоглядні конфлікти, попередженню яких сприяє толерантність як провідна характеристика особистості моряка. Проаналізовані основні соціально-психологічні складові, рівні та причини порушення професійної адаптації. Підкреслюється необхідність пошуку нових освітніх технологій у процесі загальної та спеціальної підготовки фахівця морської галузі. Стаття буде корисна науковцям, викладачам морських закладів вищої освіти та всім хто цікавиться проблемою гуманітарної складової професійної підготовки фахівців морської галузі.

Ключові слова: мовленнєва культура; фахівці морської галузі; мультикультурне суспільство; галузевий професіоналізм; професійна культура; комунікативна компетентність; мовленнєва комунікація.

1. ВСТУП / INTRODUCTION

Постановка проблеми. Сучасний світ визначає себе як вільне, демократичне, толерантне, мультикультурне суспільство, засноване на багатоманітні культур, релігій, світоглядних орієнтирів. Необхідність формування толерантності як світоглядної духовної установки фахівця морського флоту обумовлена потребами сьогодення, насамперед, потребами узгодженого організованого способу взаємодії у мультинаціональному екіпажу судна, де представники різних етносів, націй, носії різних цінностей, конфесійної належності, світоглядних, політичних переконань могли б свідомо формувати професійний, міжособистісний простір, спілкуватись і співпрацювати одне з одним. Саме тому, формування саме толерантної особистості є завданням актуальним, невідкладним і практично значущим.

Людина XXI століття має керуватися світоглядним принципом «Доповнення замість протиставлення». Тому основну роль у формуванні толерантних відношень між людьми, що належать до різних етносів, культур, релігій завжди відводили саме освіті, як пріоритетний складовій процесу соціалізації. Сучасна людина має бути адаптована до багатоманітних соціальних зв'язків, форм людського буття, мати навички регулювання різних соціальних, міжнаціональних конфліктів. Наявність означених компетенцій сучасної людини пов'язана з загостренням етнічних та релігійних конфліктів у світі, учасниками яких сьогодні є не тільки люди, релігійні об'єднання, але й держави. З позицій політичної реакції суспільства, абсолютна толерантність, як засвідчує сучасна історія, згубна для держави. У західноєвропейських державах політика інтенсивного впровадження толерантних ідей призвела до зростання невдоволення населення, вимогам перейти до жорстких заходів протидії іншим культурним цінностям, традиціям та ін.

Тому якщо з позиції політики, толерантність – неоднозначне явище, то для взаємодії у малих соціальних групах, у колективах, толерантність - життєвий принцип кожної людини. Реалізація деяких видів професійної діяльності, з урахуванням її особливостей, передбачає обов'язкову наявність такої особистісної характеристики як толерантність. До такого сегменту професій відноситься діяльність працівника морського флоту.

Особливості сучасного мультикультуралізму та глобалізму призводять до максимальної концентрації ризиків у професійній діяльності моряків. Пошук шляхів формування та вирішення проблем, зумовлених соціально-культурними процесами сьогодення робить проблему осмислення феномену толерантності у різних площинах особливо актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема толерантності відноситься традиційно до філософсько-педагогічних та психологічних. З різною мірою охоплення та глибини її торкались як античні філософи, так і сучасні філософи і

педагоги. Філософське осмислення проблем толерантності та соціальної адаптації розглядалось в працях В.М. Золотухіна, В.А. Лекторського та інших дослідників. Низка аспектів досліджуваної проблеми розглядалися Г.С. Сковородою, М.І. Пироговим, К.Д. Ушинським, І.В. Барвінським, І.Г. Верхритським, Д.С. Лепким, Ю.А. Яворським та ін. У роботах таких сучасних науковців, як В.П. Андрущенко, І.Д. Бех, Л.І. Кондрашова, В. Кремень, В.О. Огнев'юк підкреслюється складність виховання толерантності та різноманітність засобів, що могли б бути залученими для її розв'язання. З точки зору підвищення стійкості до неблагополучних чинників толерантність аналізувалась такими дослідниками як Л.І.Єрмолаєва, Г.Б.Заремба. Значення толерантності при формуванні індивідуального стилю поведінки суб'єкта професійної діяльності розглядала І.М. Митіна; етнопсихологічні питання досліджувались А.Г. Асмоловим, В.С. Мухіною. Суспільно-політичні та психолого-педагогічні аспекти толерантності досліджували М. Андреев; О. Безносок, О. Волошина Г. Солдатова [1]. Незважаючи на достатню кількість наукових робіт з проблем толерантності, наукова та педагогічна спільнота відчуває гостру необхідність в сучасному осмисленні значення толерантності як важливої складової професійної культури моряка, яке, на жаль, без перебільшення можливо назвати недостатньо ефективним.

Розглядаючи проблему дослідження толерантності у процесі професійного становлення особистості, слід зазначити, що необхідність формування саме толерантності в системі освітнього процесу, обумовлена потенційними ризиками, загрозами, особливостями деяких видів професійної діяльності. Загроза визначається ступенем ризику, під яким розуміється потенційна можливість прояву деяких загроз як об'єктивного соціального, природного характеру, так і суб'єктивного характеру. Зменшення ризиків і є забезпечення безпеки людини та соціальної групи.

Специфіці професійної підготовки та професійної діяльності моряків у сучасних умовах стосовно тематики нашого дослідження присвячена низка наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених. Питання формування професійної компетентності, культури майбутніх моряків висвітлювались І.В. Соколом [2]. Дослідниця Жиртуєва Н. С. розглядала етико-релігійну толерантність у контексті забезпечення життєдіяльності судна [3]. Але рівень досліджень толерантності як безумовної якості особистості моряка, впливу рівня її сформованості на міжособистісну та професійну взаємодію членів мультинаціонального екіпажу судна досить не достатній.

Проблема дослідження важливості толерантності для фахівців морської галузі фактично залишається відкритою. Специфіка роботи на суднах у морі потребує навчання моряків компетентно здійснювати професійну діяльність з урахуванням принципів толерантної взаємодії та полікультурної комунікації.

Саме дослідження толерантності як важливої світоглядної характеристики фахівців морського флоту, є необхідністю сучасної морської освіти всіх рівнів, яка повинна працювати на передбачення можливих ризиків, які супроводжують професійну діяльність моряка, особливо в умовах мультинаціонального екіпажу судна. Збільшення проблем міжособистісної взаємодії в мультинаціональному екіпажі судна та недостатня кількість результатів наукових досліджень в цій площині,

невизначеність шляхів подолання конфліктної, інтолерантної поведінки актуалізують тему нашого дослідження.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ / AIM AND TASKS

У статті розглянуто толерантність як світоглядну духовну установку сучасного фахівця морського флоту, що обумовлено потребами сьогодення, насамперед, потребами узгодженого організованого способу взаємодії серед членів мультинаціонального екіпажу судна, де представники різних держав, етносів, націй, носії різних цінностей, конфесійних належностей, політичних переконань могли б свідомо організувати як професійну діяльність, так і культурний простір, спілкуватись і співпрацювати одне з одним. Тому **метою статті** є дослідження толерантності як основи світоглядної та професійної культури, соціально-професійної адаптації членів мультинаціонального екіпажу суден. **Завдання статті:** визначити зміст феномену толерантності, розглянути питання соціально-психологічної адаптації моряка в професійних умовах, окреслити потенційні можливості формування толерантно орієнтованого світогляду майбутніх фахівців флоту, означити інтегративний підхід як основи виявлення особливостей толерантності та інтолерантності в соціально-комунікативному просторі членів мультинаціонального екіпажу з урахуванням етнічної, культурної та конфесійної ідентичності, як важливих складових міжособистісної взаємодії та загальної безпеки професійної діяльності моряка.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ / RESEARCH FINDINGS

Стрімкі зміни в сучасному світі, породжені процесами глобалізації, набули таких характеристик як мобільність, інтеграція, взаємозалежність, трансформація соціальних структур та ціннісних орієнтирів. Проблема актуалізується в ситуації, коли у світі за останні роки істотно зменшилась кількість людей, які толерантно ставляться один до одного. Особливу тривогу викликає розростання ксенофобічних установок: чисельність групи ксенофобів за десять років зростає більш ніж у чотири рази (з 6,3% до 27%). Кожний рік некомерційний центр досліджень «Інститут економіки та миру» проводить аналіз тенденцій толерантності та пацифізму відомий як Глобальний індекс миру (Global Peace Index), вивчаючи показники 163 держав. Індeksi 2019 року виявили суттєве зниження рівня миролюбності більшості населення світу (99,7% від усього населення) [6].

Дослідники феномену толерантності вкладають різний зміст у розуміння цієї дефініції. Так, точка зору експертів ЮНЕСКО, зафіксована у «Декларації принципів толерантності», свідчить про те, що толерантність – це обов'язок сприяти ствердженню прав людини, плюралізму (у тому числі культурного плюралізму), демократії та правопорядку. Інакше кажучи, толерантність забезпечує відмову від догматизму і абсолютизму, ствердження норм, закріплених у міжнародно-правових актах в галузі прав людини [5, с. 177]. Толерантність можливо розглядати як таке відношення до оточуючих, самого себе, коли присутня терпима поведінка по

відношенню до всього незрозумілого, неприємного, несхожого, а також внутрішня впевненість в необхідності такої поведінки.

У сучасному судноплаванні багатонаціональні екіпажі – це буденність. Близько 80% світового флоту обслуговується «змішаними» екіпажами. Глобальний ринок праці моряків змінився всього лише за два останні десятиліття минулого століття. Посприяло цьому створення всесвітньої мережі агентств і організацій, що займаються найманням і управлінням екіпажів для суден торгового і пасажирського флоту. Відповідно до досліджень University of Turku (The Impact Of Ship Crews On Maritime Safety), регіони Східної Європи, Далекого Сходу і Південної Азії забезпечують більше 80% моряків світового флоту, що складає переважну більшість екіпажів світового флоту. У моряків виникають труднощі при обговоренні будь-яких особистих і професійних питань з представниками інших культур, мов і релігій, у яких зовсім інший світогляд, менталітет. Все це негативно позначається як на екіпажі, так і в цілому на роботі судна. Різниця за національністю дуже часто відповідає ієрархії на борту, що призводить також до соціальної ізоляції і клаустрофобії. Ці проблеми в рівній мірі можуть стосуватися як старших офіцерів, так і рядових моряків. І ось тут дуже важливо для всіх членів екіпажу, від капітана до кадета, підтримувати і заохочувати культуру живого спілкування на борту судна.

Сьогодні існує безліч організацій, що підтримують моряків усіх національностей по всьому світі, які працюють під егідою Міжнародного комітету з добробуту моряків (International Committee on Seafarers Welfare – ICSW), і всі вони працюють на благо забезпечення всебічної підтримки та турботи про моряків незалежно від їх національності, релігії, етнічної приналежності або культури.

Толерантність моряка – це ознака його розуму, культури, професіоналізму. Ця характеристика особливо важлива серед членів мультинаціонального екіпажу судна. У різнорідних етнічних екіпажах збільшуються ризики здійснення професійної діяльності, що визначається відмінностями у поведінкових зразках, освітньому рівні, особливостях культури членів екіпажу. Це впливає на характер праці, особливості комунікації і, як наслідок, на безпеку судноплавства, яка не можлива без злагодженості команди, єдності екіпажу, можливості кожного конкретного моряка сприймати себе як частину єдиного організму в процесі професійної адаптації.

Питання адаптації моряка в професійних умовах дуже важливе. Успішна діяльність людини без розуміння складових процесу професійної адаптації неможлива, особливо серед працівників морського флоту, від адаптації яких у замкнутому просторі судна залежить навіть безпека мореплавства. Умови праці та відпочинку моряка потребують комплексної, багаторівневої адаптації. Враховуючи сучасний характер праці на морському флоті, можна стверджувати, що професійна адаптація – це перманентний стан моряків. Зміна судноплавної лінії, часових поясів, погодних умов, переадресація вантажів, заміщення членів екіпажу та інших параметрів рейсу потребують трансформацій не тільки функціональних обов'язків, але й усвідомленої пластичності, гнучкості у поведінки. Соціально-психологічний рівень професійної адаптації визначається як усвідомлення вимог, умов, правил життя колективу, їх засвоєння. Питання соціально-психологічної адаптації особливо актуальне для

випадків, в яких екіпажі змішані по ознакам віку, кваліфікації, етнічної, культурної або релігійної приналежності.

Соціально-психологічна складова професійної адаптації передбачає декілька рівнів:

- конформний рівень (знайомство та посилення групової згуртованості);
- формування міжособистісних комунікацій та неформальних груп;
- активна групова діяльність як форма трудової діяльності;
- формування неформальних груп та міжгрупових контактів.

Перелічені рівні соціально-психологічної адаптації в процесі трудової діяльності особливо характерні для іноземних судноплавних компаній. В умовах міжнаціональних відмінностей соціально-психологічна адаптація пов'язана з підвищеним психологічним навантаженням, у зв'язку з чим саме особистісні комплексні характеристики психоемоційної сфери, направленість світогляду, аксіологічні установки фахівця морського флоту є запорукою конструювання безконфліктних міжособистісних та міжгрупових зв'язків [6].

Порушення професійної адаптації виникає внаслідок недостатньої кількості професійних знань, практичного досвіду, відсутності навичок праці у команді. Також на професіоналізацію безпосередньо впливають особистісні якості або стани: відповідальність, емоційна неврівноваженість, самооцінка, ригідність та інші.

Фахова діяльність працівників морської галузі в значній мірі потребує здатності до співпраці, великого самовладання в скрутних, нештатних ситуаціях, здатності співвідносити свою діяльність, поведінку, спрямовану на інших людей з правовими, морально-етичними, суспільними та іншими нормами. У процесі професійної соціалізації моряк дедалі більше виступає чинником свого розвитку, зміни, перетворення об'єктивних обставин відповідно до своїх особистісних здібностей. Інакше кажучи, він може сам свідомо змінювати свою професійну бібліографію, займатися саморозвитком, самовдосконаленням, але й у даному випадку цей процес мотивується як економічними умовами життєдіяльності, так і соціальним оточенням, точніше, тими ресурсами, які оточення може надати морякові.

Ризики морського екіпажу обумовлені великою кількістю чинників, серед яких на перший план висуваються особливості трудової діяльності, яка реалізується у замкнутому просторі, в умовах жорсткої регламентації професійної діяльності, обмеженістю спілкування, відсутністю особистого простору, однотипністю праці. Різні культурні, ментальні, освітні зразки поведінки членів багатоетнічних екіпажів ще більше загострюють ризики професійної діяльності. Напруженість, неприйняття, навіть агресію викликає не розуміння особливостей іншої культури, комунікаційні помилки (вербальні та невербальні).

Міжнародна морська організація (ІМО) наголошує, що моряки працюють в умовах підвищеного ризику та психоемоційних перевантажень. Причина більшості катастроф є не техніка, а «людський чинник».

Представники різних морських адміністрацій висловлювали стурбованість і рекомендували судновласникам вжити заходів для поліпшення соціальної культури на борту суден і забезпечення так званої соціальної згуртованості екіпажів. Більшість

судноплавних компаній сьогодні розробили заходи щодо запобігання експлуатації, переслідування і дискримінації на судах, встановили певні стандарти дій, пов'язаних із захистом прав членів мультинаціонального екіпажу судна.

Саме тому, однією з важливіших проблем вирішення стану безпеки мореплавства є проблема спеціальної підготовки плавскладу, особливостей системи вищої морської освіти.

Ризики екіпажу складаються з особистих ризиків окремих моряків, тому, в першу чергу, соціально-гуманітарна складова підготовки майбутніх моряків є пріоритетною в процесі навчання. Саме гуманітарна освіта може мінімізувати ризики, пов'язані з роботою мультинаціонального екіпажу. «Ризики у інтернаціональному екіпажі можливо зменшити при умовах розуміння кожним членом екіпажу особливостей культури осіб, присутніх на борту, реалізації політики і практики боротьби з дискримінацією серед членів команди, проведення грамотної політики професійного відбору крїїнговими компаніями» [7]. На жаль, питання сумісності членів мультинаціонального екіпажу судна турбує судовласника в останню чергу.

Екіпаж судна – ізольований від суспільства колектив, у якому існують представники різних культур, тому недостатній рівень комунікативних навичок, толерантності, освіченості, психоемоційної стабільності у реальній практиці сприяє цькуванню, фізичному притисненню, приниженню на національному, релігійному ґрунті. Міжнародна палата судноплавства (ICS) сумісно з Міжнародною федерацією транспортних робітників (ITF) підготували Керівництво по усуненню залякування і фізичного насилля на борту (2016 рік). Експерти Міжнародної організації праці (ILO) стверджують, що положення Конвенції про працю у морському судноплавстві (MLC2006), захищають лише базові права моряків, а питання приниження, залякування, фізичного насилля серед членів екіпажу залишаються відкритими. Як наслідок, вирішення цих питань залежить від відповідальності представників судноплавних компаній та від рівня культури, освіченості, толерантності членів мультинаціональних екіпажів суден. Вищезазначений документ рекомендовано до використання під час проведення різноманітних тренінгів для моряків, метою яких є створення атмосфери рівності та терпимості серед працівників торговельного флоту.

У сучасних умовах розвитку у світі не лише процесів глобалізації, але й регіоналізації, посилилось значення релігійного чинника в житті суспільства. Як наслідок, питання релігійної толерантності є визначаючими для кожного з нас. Вона передбачає відсутність висловлювань або дій, які можливо інтерпретувати як принизливі та образливі для представників іншої релігійної традиції або як ті, прищемляють права та свободи віросповідання та культових дій. Релігія реалізує не тільки інтегративну функцію, але й демонструє дезінтегративні наслідки, які завжди в історії людства виявлялися у конфліктах, війнах, нетерпимості та пригнічуваннях. Особливо сприяють цьому претензії релігії на ексклюзивізм, який передбачає, що кожна релігія має абсолютний характер розуміння істини та світу.

Тому окреме місце в питаннях безконфліктної взаємодії членів мультинаціональних екіпажів замають конфесійні проблеми. Різниця у релігійних світоглядах, необхідність дотримання традиційних канонів в умовах замкненого

простору, найчастіше викликає свідоме або несвідоме відторгнення іншої, незрозумілої поведінки, яка може стати підґрунтям міжособистісних конфліктів.

Сьогодні у світі є дуже сильними расистські, релігійно-екстремістські настрої. У представників різних культур, національностей, конфесій виникає небезпека, страх перед можливим ущемленням їхньої гідності. Відтінки цієї небезпеки різні: від індивідуентності до агресії, від холодного ставлення до проявів ксенофобії (страху, іноді ненависті по відношенню до «інших» людей). При цьому ефективність, злагодженість у професійній діяльності, адекватні міжособистісні взаємовідносини серед членів багатонаціональної команди також неможливі без сформованого певного рівня толерантності.

Відсутність терпимості та толерантності як першопричина конфліктів і цькування на ґрунті взаємних відмінностей у мультиетнічному середовищі морського судна, є основою для пошуку нових освітніх технологій. Так, наприклад, компанія Marlins, яка розробляє навчальні курси для моряків, V.Group's training business та благодійна організація Human Rights at Sea запустили нову тренувальну програму, навчальний онлайн-курс, присвячений особистісному розмаїттю та обліку індивідуальних особливостей на торговельному флоті – Diversity&Inclusion at Sea («Різноманітність та інтеграція у морі»). Метою курсу є ознайомлення з іншими культурами, створення довірливої та шанобливої атмосфери у мультинаціональному екіпажі. Це єдиний онлайн-курс, який працює саме з проблемою розмаїття всередині мультинаціонального морського колективу. Учасникам курсів пропонується придумати засоби спільної безконфліктної співпраці, незважаючи на міжособистісні відмінності. Це допомагає навчити моряків з розумінням відноситись до іншої точки зору, поведінки, бути достатньо толерантними один до одного, не заважати спільній праці та відпочинку на судні. Раніше ці організації вже працювали спільно над курсом з рятування біженців та мігрантів на морі Humanitarian Response. Також в розробці нової програми приймала участь британська організація Royal Navy Compass, яка відстоює рівність на флоті представників різної статі та сексуальної орієнтації [8].

Потенційні можливості формування толерантно орієнтованого світогляду майбутніх фахівців торговельного флоту у системі морської вищої освіти найбільш цілеспрямовано реалізується в межах викладання дисциплін соціально-гуманітарного блоку, який спрямований на вивчення курсантами морських закладів вищої освіти (ЗВО) особливостей основних релігійних вчень та етнокультурних традицій народів світу.

Набуті курсантами знання сприяють не тільки більш ефективному виконанню своїх службових обов'язків у мультинаціональних екіпажах суден, веденню діалогу на етнорелігійну тематику, але й запобігають виникненню таких явищ як релігійна дискримінація, ксенофобія, деструктивний націоналізм, расизм та таке інше.

Зміст та форми соціально-гуманітарних навчальних дисциплін доцільно конструювати з урахуванням наступних психологічних принципів формування та корекції толерантної свідомості:

- рефлексія (самосвідомість та розширення) своїх знань, суб'єктивного (особистісного та емоційного) відношення, засобів взаємодії;
- ідентифікація (ототожнення себе з іншим);

- моделювання у процесі вивчення наданих ситуацій, тренінгових вправ;
- створення толерантного середовища [9, с. 57].

У межах викладання соціально-гуманітарних навчальних дисциплін доцільно проводити психологічну діагностику та прогнозування індивідуальних особливостей прояву станів адаптації, реадaptaції, дезадаптації майбутніх фахівців морського флоту за допомогою тестування, ігрових ситуацій, методів критичних інцидентів тощо.

Проблеми соціально-психологічної адаптації в процесі професійної діяльності моряків повинні вирішуватися не тільки на рівні теоретичних аналізів науковців, а також доцільно звертатися до широкої аудиторії, залучати до діалогу курсантів вищих морських закладів. Тільки опанувавши системні, філософсько-світоглядні знання, зрозумівши зміст гострих проблем, викликаних інтолерантним сприйняттям іншого «Я», майбутні моряки, які вперше прийшли до багатонаціонального екіпажу, мають можливість уникнути більшість конфліктних ситуацій, не піддатися на провокації, які так само не рідкість на борту судна. Множинні приклади провокаційних ситуацій, які ініціюються представниками афроамериканської раси, які прикриваються в кінцевому підсумку слоганами про «расову дискримінацію». Зухвала, відверто провокаційна на конфлікт поведінка представників деяких національностей не є винятком на флоті.

Конфлікти в мультинаціональних екіпажах – міжнародна проблема, що обговорюється Міжнародною федерацією транспортників (МФТ/ITF), які дійшли до висновку, що «в більшості випадків трудовий конфлікт на судні – багатонаціональна проблема. Наприклад, на судні під прапором Беліза мають можливість працювати українці та філіппінці, офіс судновласника – в Германії, менеджер – в Голландії, а судно стоїть в Туреччині. У такій ситуації в урегулюванні конфлікту разом можуть бути задіяні до 3-4-х інспекторів МФТ з різних держав.

Кожен фахівець морської галузі повинен бути готовий до якісної професійної взаємодії в мультикультурному середовищі. І капітану, і офіцерам, і рядовим членам екіпажу суден доцільно звертати увагу на свята і пам'ятні дні різних національностей на борту судна, сприяти легкому доступу до національних засобів масової інформації будь-якого формату, з повагою ставиться до особливостей кожного члену мультинаціонального екіпажу судна. На жаль, навіть відмінності у смаках представників різних етносів, дуже часто на судні сприяють виникненню конфліктних ситуацій.

4. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ / CONCLUSIONS AND PROSPECTS FOR FURTHER RESEARCH

Сьогодні є гостра необхідність ефективної інтеграції українського морського транспорту в міжнародну транспортну систему, яка потребує проведення державою цілеспрямованої політики щодо забезпечення конкурентності українських моряків, розвитку їх професійних компетентностей, а також міжкультурної комунікації. За часів соціальних змін наявність толерантності є індикатором зрілості особистості, рівня її культури, розвитку свідомості. Попередженням проблеми міжнаціональних

конфліктів в професійному середовищі мультинаціональних екіпажів суден повинні стати освітня та виховна функції системи вищої морської освіти. Формування толерантного світосприйняття передбачає конструювання соціального простору на принципах свободи, справедливості, демократії, відмови від будь-яких видів насильства. Такий тип соціальних відношень передбачає запобігання різних видів конфліктів на ранній стадії їх розвитку. Толерантне відношення до «іншого» світорозуміння, поглядів, ідей та усвідомлення необхідності співіснування в єдиному суспільстві сприяє інтелектуальному та духовному самовдосконаленню. Задля вирішення таких завдань необхідно змінювати зміст та традиційні форми освітнього процесу в морських освітніх закладах України. Необхідною умовою трансформаційних освітньо-виховних процесів морських ЗВО є формування толерантного простору (за активною участю суспільних організацій, неформальних об'єднань, волонтерських рухів, представників різних конфесій, етносів) засобами якого можливо формувати комунікативно-поведінкове середовище курсантів в аспекті позитивного міжетнічного та міжконфесійного спілкування.

Толерантність фахівця морського флоту слід розглядати як готовність до діалогу, взаєморозуміння та поваги, як визнання права на прояв національно-релігійних характеристик в поведінці та висловлюваннях, якщо вони не входять в протиріччя з нормами моралі та права інших членів команди, а також як складову не тільки особистого самовдосконалення, але й процесу професійної адаптації. Освітня спрямованість на формування толерантного світогляду майбутніх моряків призводить до змін в системі міжособистісних відношень, сприяє позитивній взаємодії, збагаченню особистості новим культурним, соціальним досвідом, полегшує професійну адаптацію. Тому толерантність слід досліджувати як багатогранний феномен, який виявляється в особистісному просторі індивіда, але більшу визначеність має в професійній міжособистісній та міжгруповій взаємодії в мультинаціональному екіпажі суден.

Отже, запорукою затвердження ідеї толерантності є формування неконфронтаційної свідомості, гуманного ставлення до людей, вміння ненасильницькими шляхами вирішувати конфлікти, розвиток здібностей до прийняття і розуміння іншої людини, вироблення поведінки, яка визначає діалог, терпимість до думки опонента, прагнення зрозуміти його у різних ситуаціях.

5. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ / REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Солдатова, Г. У. 2003. *Практична психологія толерантності чи як зробити те щоб зазвучали кращі струни людської душі. Вік толерантності: науково-публіцистичний вісник*, 6, 60-79.

2. Сокол, І. В., 2011. Формування професійної компетентності майбутніх судноводіїв у процесі вивчення фахових дисциплін: *автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Херсон*, 20.

3. Жиртуєва, Н. С. 2012. Етико-релігійна толерантність як умова безпеки життєдіяльності судна. *Водний транспорт*, 1, 49-53.
4. Releasing the Global Innovation Index, 2017. *Innovation Feeding the World*, 3(2), 6. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf>.
5. Декларація принципів толерантності, 1999. *Педагогіка толерантності*, 3-4, 177.
6. Григор'єв, Н. 2014. Чому важлива адаптація? *Морський флот*, 6, 36.
7. Могилевська, Г. І., Братнікова, І. Б., Приступін, К. А., 2016. Безпека міжнародного морського екіпажу як проблема культурної толерантності. *Молодий учений*, 14, 88-90.
8. Кривцова, О. В. 2015. *Проблеми толерантності у соціальних відносинах*: навч. пос. Берлін: Директ-Медіа, 57.
9. Трудовий конфлікт на судні – багатонаціональна проблема, і вирішувати її мають інспектори кількох країн [Електронний ресурс]. Доступно: <<http://www.seafarersjournal.com/news/>>.

OLERANCE AS A WORLDVIEW BASIS OF PROFESSIONAL CULTURE FOR MARITIME INDUSTRY SPECIALISTS

Liudmila Turlak,

senior lecturer,

Department of Humanities,

Danube Institute of the National University “Odessa Maritime Academy”

Ismail, Ukraine

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3458-9426>

n.turlak@ukr.net

Abstract. The article is devoted to the problem of tolerance as a worldview vector of a professional of the XXI century. It is determined by the needs of a modern multicultural society, whose members could consciously construct professional and cultural space, communicate, and cooperate.

The necessity of forming tolerance within the educational process is driven by potential risks, threats, and the specific characteristics of certain professional activities. The threat is determined by the degree of risk, which refers to the potential for some threats to manifest, whether of an objective social or natural nature, or of a subjective nature. Reducing risks ensures the safety of individuals and social groups. The levels of socio-psychological adaptation during professional activities, characteristic of foreign shipping companies, have been identified.

Based on the analysis of information and materials from professionally oriented sources, the article analyzes the peculiarities of the worldview, culture, and professional adaptation of maritime specialists as part of a multinational ship's crew. Interpersonal interaction in the conditions of a multinational ship's crew is capable of provoking ethno-confessional, political, and ideological conflicts, the prevention of which is facilitated by tolerance as a leading characteristic of a seafarer's personality.

The main socio-psychological components, levels, and causes of professional adaptation disorders are analyzed. The necessity of searching for new educational technologies in the process of general and special training of maritime specialists is emphasized. The article will be useful for scientists, lecturers of maritime higher education institutions, and anyone interested in the problem of the humanitarian component of professional training of maritime specialists.

Keywords: speech culture; maritime specialists; multicultural society; sectoral professionalism; professional culture; communicative competence; speech communication.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Soldatova, H. U. 2003. Praktychna psykholohiia tolerantnosti chy yak zrobyty te shchob zazvuchaly krashchi struny liudskoi dushi [Practical Psychology of Tolerance or How to Make the Best Strings of the Human Soul Sound]. *Vik tolerantnosti: naukovopublitsystychnyi visnyk*, 6, 60-79.
2. Sokol, I. V., 2011. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh sudnovodiiv u protsesi vyvchennia fakhovykh dystsyplin [Formation of Professional Competence of Future Navigators in the Process of Studying Specialized Disciplines]: *avto-ref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Kherson*, 20.
3. Zhyrtuieva, N. S. 2012. Etyko-relihiina tolerantnist yak umova bezpeky zhyttiediialnosti sudna [Ethical-Religious Tolerance as a Condition for the Safety of Ship Operations]. *Vodnyi transport*, 1, 49-53.
4. Releasing the Global Innovation Index, 2017. *Innovation Feeding the World*, 3(2), 6. Available at: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf>.
5. Deklaratsiia pryntsyypiv tolerantnosti [Declaration of Principles of Tolerance], 1999. *Pedahohika tolerantnosti*, 3-4, 177.
6. Hryhoriev, N. 2014. Chomu vazhlyva adaptatsiia? [Why is Adaptation Important?]. *Morskyi flot*, 6, 36.
7. Mohylevska, H. I., Bratnikova, & I. B., Prystupin, K. A., 2016. Bezpeka mizhnarodnoho morskoho ekipazhu yak problema kulturnoi tolerantnosti [Safety of the International Maritime Crew as a Problem of Cultural Tolerance]. *Molodyi uchenyi*, 14, 88-90.
8. Kryvtsova, O. V. 2015. *Problemy tolerantnosti u sotsialnykh vidnosynakh* [Problems of Tolerance in Social Relations]: navch. pos. Berlin: Dyrekt-Media, 57.
9. *Trudovyi konflikt na sudni – bahatonatsionalna problema, i vyrishuvaty yii maiut inspektory kilkokh krain* [Labor Conflict on the Ship – a Multinational Problem, and It Should Be Resolved by Inspectors from Several Countries] [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <<http://www.seafarersjournal.com/news/>>.